

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
NAXÇIVAN MUXTAR RESPUBLİKASI**

**NAXÇIVANIN
MUXTARİYYƏTİ
TARİXİ
NAILİYYƏTDİR**

*(04-05 İYUL 2014-CÜ İLDƏ KEÇİRİLMİŞ
BEYNƏLXALQ KONFRANSIN MATERIALLARI)*

Naxçıvan – 2015

V. ƏLAQƏLƏR VƏ MƏDƏNİYYƏT

<i>Hayrettin İvgin. Türkiyə/Akşehir'de Medfun Mutasavvıf Ni'metullah Nahçıvanî.....</i>	<i>274</i>
<i>Nail Tan. Osmanlı imparatorluğu devrinde Nahçıvan'la bəzi idarî, ilmî və bediî sanatlar münasebetlərinə dair notlar.....</i>	<i>280</i>
<i>Yaşar Kalafat. Nahçıvan-Anadolu türk kultür köprüsündə halkbilim çalışmaları (1992–2014).....</i>	<i>285</i>
<i>Toğrul Xəlilov. Naxçıvanla Türkiyə arasında mədəni-iqtisadi əlaqələr</i>	<i>292</i>
<i>Vaqif Məmmədov. Naxçıvanın muxtariyyəti və ədəbi proses.....</i>	<i>296</i>
<i>Zeynəb Quliyeva. Muxtariyyət dövründə Naxçıvanda yaradılan muzeylər</i>	<i>300</i>
<i>Nigar Sadiqzadə. Naxçıvanda ədəbi mühit.....</i>	<i>306</i>
<i>İlhami Əliyev. Osmanlı dövlətinin Naxçıvana köməyi (1917-1921-ci illər)</i>	<i>310</i>
<i>Fəxrəddin Eylazov, Səbuhi İbrahimov. Əlyazma nümunələri muxtariyyət dövründə.....</i>	<i>315</i>

MUXTARIYYƏT DÖVRÜNDƏ NAXÇIVANDA YARADILAN MUZEYLƏR

Giriş

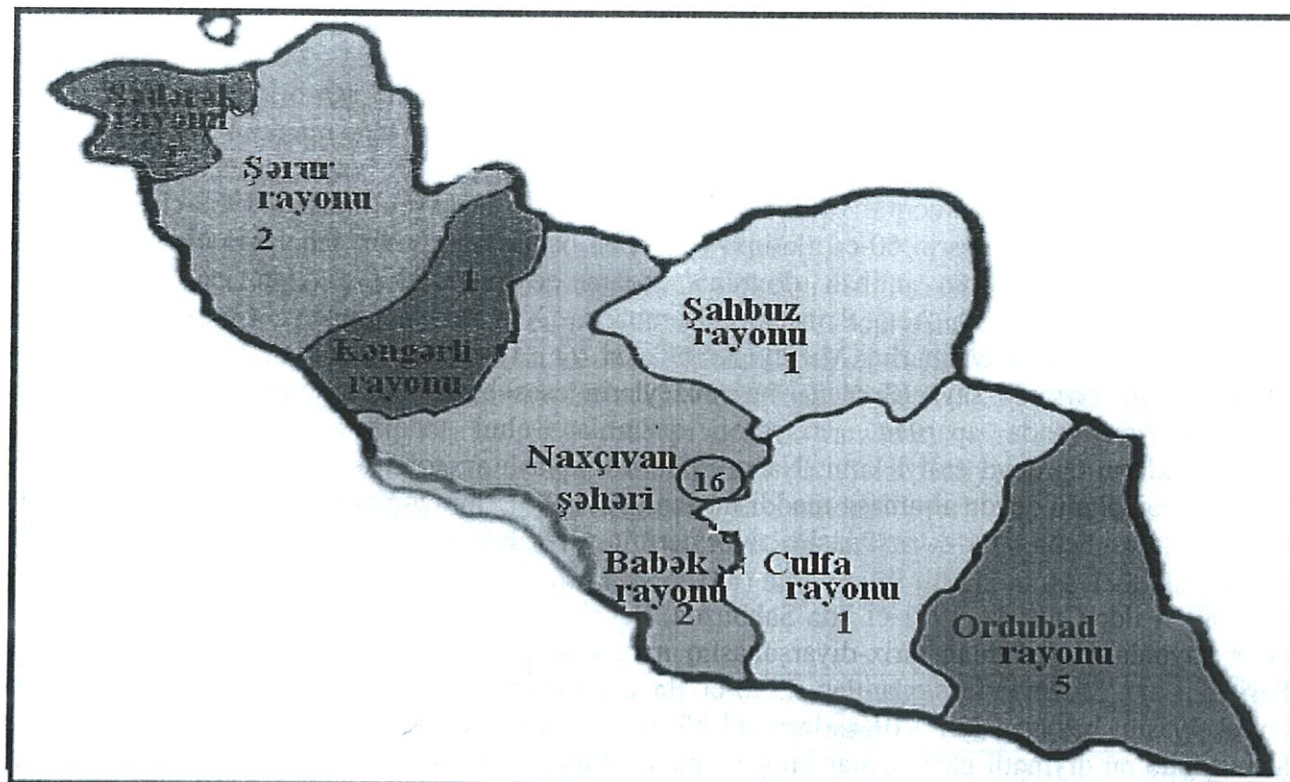
Tarixin ən dərin qatlarına nüfuz edən unikal arxeoloji abidələri, möhtəşəm maddi-mədəniyyət nümunələri ilə zəngin olan qədim Naxçıvan diyarında bu dəyərlərə dövlət himayəçiliyi muxtariyyət statusunun qazanılması ilə eyni ildə həyata keçirilməyə başlanmışdır. Bu səbəbdəndir ki, 2014-cü il Naxçıvanın tarixinə iki mühüm yubileyin qovuşma nöqtəsi kimi daxil olur. Bunlardan biri muxtariyyət statusunun qazanılmasından keçən 90 il, digəri isə maddi və mənəvi dəyərlərimizin saxlanıcı yerləri olan muzeylərin yaradılmasının 90 illiyidir. Hər bir xalqın genetik pasportu olan bu dəyərlərin müqəddəsliyini ən gözəl şəkildə ifadə edərək, Məhəmməd Peyğəmbər(sav) vida xütbəsi zamanı ümmətinə etdiyi son nəsihətlərindən birində *“Canın, malın, ıffətin və dəyərlərin qorunmasının Məkkə şəhərinin qorunması qədər önəmli olduğu”*nu buyurmuşdur (12, s. 329). Hələ 14 əsr əvvəl deyilən bu qiymətli kəlam bütün dövrlər üçün aktual olmuşdur, ona görə ki, müxtəlif xalqların özünəməxsus keyfiyyətləri məhz bu dəyərlərdə əks olunur. Azərbaycan xalqının milli dəyərlər panteonunda dilimiz, tariximiz, adət-ənənələrimiz, tarixi abidələrimiz, milli musiqimiz, milli musiqi alətlərimiz, milli geyimlərimiz, milli yeməklərimiz, milli deyimlərimiz, xalçalarımız, həmçinin yüzlərlə maddi və mənəvi mədəniyyət nümunələrimiz yer almaqdadır. Bir vaxtlar unudurulmağa çalışılan bu dəyərlər müstəmləkəçi dövlətlərin bütün assimilyasiya avantüralarına sinə gərmiş və bir qismi folklorumuzda, şifahi xalq yaradıcılığında, bir qismi isə ana torpağın qoynunda, yəni yerin altında və üstündə taleyin ümidinə mövcudluğunu davam etdirmişdir.

Naxçıvanda bu dəyərlərin dövlət tərəfindən qorunmasına muxtariyyət statusunun qazanılmasından sonra muzeylərin yaradılması ilə start verilmişdir. Qədim Yunan dilində “museus” sözündən götürülən, yəni “incəsənəti himayə edən ilahələrin (muzaların) yaşadığı yer” anlamına gələn bu müəssisələrin yaradılmasına müxtəlif dövrlərdə ayrı-ayrı hökmdarlar tərəfindən cəhd edilmişdir (1, s. 713). Naxçıvanda bu sahədə ilk təşəbbüs XIX əsrin sonlarında C.Məmmədquluzadə tərəfindən göstərilmiş, sonralar digər şəxslər tərəfindən bu missiya davam etdirilmişdir. Beləliklə, ilk yaranan muzeylər xüsusi muzeylər olmuşdur. Hazırda isə Muzeylər haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən (13) dövlət mülkiyyətində, bələdiyyə mülkiyyətində və xüsusi mülkiyyətdə olan 3 növ muzey fəaliyyət göstərir ki, onların içərisində birincisi üstünlük təşkil edir.

Naxçıvanda muzeylərin yaradılması

Tarixi, maddi və mənəvi mədəniyyətimizin qızıl fondu olan muzeylərin Naxçıvanda yaradılmasına 1924-cü ildən başlansa da, ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə gəlməsindən sonra onların kəmiyyət və keyfiyyət artımı, intensiv inkişafı başlanmışdır. Qədim Naxçıvanın tarixini əks etdirən bütün növ maddi-mədəniyyət nümunələrinin mühafizə edilməsində bu illərdə təşkil edilmiş muzeylərin rolu ölçüyəgəlməz dərəcədə əhəmiyyətli olmuşdur. Müqayisə üçün qeyd etmək yerinə düşər ki, 1969-cu ilə qədər Azərbaycanda cəmi 29 muzey fəaliyyət göstərirdisə, ümummilli liderin hakimiyyəti illərində ölkəmizdə 111 müxtəlif profilli muzey yaradılmışdır ki, Naxçıvan da bu sahədə istisna deyildi. Bu sahədə 1993-cü ildə keçirilmiş muzey işçilərinin respublika müşavirəsinin, 1994-cü ildə qəbul edilmiş “Respublikada muzey işinin vəziyyəti və onun yaxşılaşdırılması haqqında” Qərarın, 24 mart 2000-ci ildə qəbul edilmiş “Muzeylər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2009-cu il 22 may tarixdə imzalanmış “Azərbaycanda muzey işinin yaxşılaşdırılması haqqında” Sərəncamın mühüm rolu olmuşdur. Bu sahəyə diqqət və qayğının nəticəsidir ki, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən 200-dən çox muzeyin 28-i məhz Naxçıvanın payına düşür. Onlardan bəziləri haqqında müəyyən qədər məlumat verilsə də (6; 10; 11), muzeylərin ümumi sayı və adları konkretləşdirilmədiyindən hər bir məqalədə fərqli rəqəmlərə istinad edilmişdir. Bunu nəzərə alaraq, muxtariyyət illərində Naxçıvanda yaradılmış dövlət mülkiyyətində olan muzeylərin inzibati bölgələr üzrə yerləşməsinə göstərən xəritə (Şəkil 1), həmçinin muzeylərin

sayı, eksponatların miqdarı və digər statistik göstəricilərin¹⁵⁷ dəqiq əks olunduğu cədvəllər (Cədvəl 1, 2, 3) məqaləyə əlavə edilmişdir.

Şəkil 1. Naxçıvan Muxtar Respublikası üzrə muzeylərin sayı və yerləşməsi.

Beləliklə, Naxçıvanda muxtariyyətin 90 ili ərzində yaradılmış müxtəlif profilli muzeylərin 16-sı Naxçıvan şəhərində, digərləri isə rayonlarda fəaliyyət göstərir. Onları 3 əsas qrupa bölmək olar: Tarix muzeyləri, Xatirə muzeyləri, Ədəbiyyat və İncəsənət muzeyləri.

1. Tarix muzeyləri

S/ №	Muzeyin tam adı	Yaradıl- dığı tarix	Eksponat- ların sayı	Yerləşdiyi ərazi
1	Naxçıvan Dövlət Tarix Muzeyi	1924	34625	Naxçıvan ş.
2	Babək Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi	1981	3684	Babək r.
3	Şahbuz Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi	1981	2423	Şahbuz r.
4	Culfa Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi	1982	2877	Culfa r.
5	Ordubad Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi	1982	3930	Ordubad r.
6	Şərur Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi	1982	7302	Şərur r.
7	Sədərək Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi	2000	2085	Heydərabad
8	Kəngərli Rayon Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi	2006	2704	Kəngərli r.
9	Açıq Səma Altında Muzey	2008	451	Naxçıvan ş.
10	"Xan Sarayı" Dövlət Tarix-Memarlıq Muzeyi	2010	1051	Naxçıvan ş.
11	"Naxçıvanqala" Tarix-Memarlıq Muzey Kompleksi	2013	491	Naxçıvan ş.
12	Gəmiqaya Muzeyi	2013	184	Ordubad r.
13	Bayraq muzeyi	2014	66	Naxçıvan ş.

Cədvəl 1. Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəaliyyət göstərən Tarix muzeyləri

¹⁵⁷ Naxçıvanda fəaliyyət göstərən muzeylər haqqında statistik məlumatın dəqiqləşdirilməsində göstərilən köməyə görə Naxçıvan MR Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin əməkdaşı H.Kərimova təşəkkürümü bildirirəm.

Birinci qrupda yer alan tarix yönümlü muzeylər çoxşaxəli, eyni zamanda sayca da digər muzeylərdən fərqləndiyinə görə onların üzərində bir qədər dayanmaq məqsədə uyğundur. Naxçıvanda ilk belə müəssisə muxtariyyətin ilk ilində yaradılan Naxçıvan Dövlət Tarix muzeyi olmuşdur. Naxçıvanın muxtariyyət yaşadı olan bu muzey 30 oktyabr 1924-cü ildə yaradılsa da (10, s. 64) vəsait çatışmazlığı üzündən iki il sonra qapısını ziyarətçilərinə açmışdır. Təbii ki, bu muzeydən danışarkən şəxsi kolleksiyası ilə muzey eksponatlarının fundamentini yaradan və ona rəhbərlik edən (11, s. 187) görkəmli diplomat Balabəy Əlibəyovun əvəzsiz xidmətlərini unutmək olmaz. İlk vaxtlar Tarix-etnoqrafiya muzeyi kimi fəaliyyətə başlayan muzeyə 1968-ci ildə dövlət statusu verilmişdir. XX əsrin 60-cı illərinin sonundan başlayaraq bütün sahələrdə olduğu kimi bu muzey də öz inkişafının intibah dövrünə qədəm qoymuş, 2000-ci ildə isə yeni binaya köçürülmüşdür (11, s. 7). Açıq Səma altında muzey, “Xan sarayı” muzeyi, Gəmiqaya muzeyi, “Naxçıvanqala” Tarix-Memarlıq Muzey Kompleksi və rayonlarda yaradılan tarix-diyarşünaslıq muzeyləri ilə birlikdə sayı 13 olan bu muzeylərin əsas bazasının zənginləşməsi muxtariyyət illərində Naxçıvanda aparılan arxeoloji qazıntılar, elmi tədqiqatlarla bilavasitə bağlıdır. Tədqiqatçıların da qeyd etdiyi kimi, Naxçıvanda irimiqyaslı arxeoloji qazıntı işlərinin aparılması, çoxsaylı abidələrin qeydə alınması, maddi-mədəniyyət qalıqlarının toplanması və geniş ictimaiyyətə təbliğ edilməsi üçün tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin yaradılması da (7, s. 3) məhz bu dövrə təsadüf etmişdir.

1980-ci ildə Culfada, 1981-ci ildə Şahbuzda, Babəkdə, 1982-ci ildə Şərurda, sonrakı illərdə isə digər rayonlarda yaradılan tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin yaradılması nəticəsində bu vaxtadək Parisin Luvr Muzeyində saxlanılan 1190-cı ilə aid bürünc qab, Nyu-Yorkda Morqanın şəxsi kolleksiyasını bəzəyən XII-XIII əsrlərə aid bürünc dolça (3, şəkil 26, 51), Moskva Dövlət Tarix Muzeyində ən qiymətli eksponatlar kimi nümayiş etdirilən Qızılburun arxeoloji materialları (2, s. 10) və yüzlərlə belə sənətkarlıq nümunələrinin müxtəlif yollarla Naxçıvandan aparılmasının qarşısı alındı. Bunun nəticəsidir ki, bu muzeylərdə hər bir regionun qədim tarixi ilə bağlı xeyli miqdarda nadir eksponatlara rast gəlinir.

Şəkil 2. Naxçıvan muzeylərinin piktoqrafik işarəli daş eksponatları
(1-2-OTDM, inv. №28/6; inv. №447/1; ŞTDM, №17/4)

Ordubad rayon Tarix-Diyarşünaslıq muzeyində saxlanılan fil profilini xatırladan zoomorf təsvirli qaya parçası və konsentrik dairə içərisində müxtəlif istiqamətlərə şüalanan günəş təsvirli daş alət ilk dəfə elmi dövriyyəyə daxil edilən nadir eksponatlardan olub insanların astral və totemist baxışlarını özündə ehtiva edir. İstər Ordubad muzeyinin eksponatları, istərsə də Şərur rayon Tarix-Diyarşünaslıq muzeyinə aid olan qoç figuru üzərinə yan tərəfdən çəkilmiş insanın həndəsi formulla stilizə edilmiş təsviri (Şəkil 2) göstərir ki, daş məmulatlarının dəyəri sadəcə hansı dövrə aid olmaları və hansı funksiyanı yerinə yetirmələri ilə məhdudlaşmır, üzərində salınmış piktoqrafik işarələrlə daha mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

“Azərbaycanın regionlarında fəaliyyət göstərən muzeylərin müasir standartlara uyğun təmirinə, yeni avadanlıq və zəruri eksponatlarla təchizatına dair xüsusi Tədbirlər Planı” haqqında 2007-ci il 6

mart tarixdə verilən Sərəncamdan sonra Azərbaycanın bütün regionlarında olduğu kimi Naxçıvanda da fəaliyyət göstərən tarix-diyarşünaslıq muzeylərinin fəaliyyətində inkişaf dinamikası sürətlənmişdir. 5 iyun 2013-cü il tarixli Sərəncama əsasən “Naxçıvanqala” Tarix-Memarlıq Muzey Kompleksinin yaradılması, 11 fevral 2014-cü il tarixli Sərəncamla “Əlincaqala” tarixi abidəsində bərpa işlərinin aparılması, “Bayraq muzeyi”nin təşkili haqqında 21 avqust 2014-cü il tarixli Sərəncamın 17 noyabr 2014-cü il tarixdə reallaşması və digər fundamental layihələrin həyata keçirilməsi bu sahədə olan inkişaf marafonunun mühüm göstəricilərindəndir.

2.Xatirə muzeyləri

Bu qrupa aid edilən muzeylər Naxçıvan torpağının yetirdiyi tarixi şəxsiyyətlərin, ədəbi simaların xatirəsini əks etdirir. Bu sahədə ilk addım 1972-ci ildə M.S.Ordubadinin ev muzeyinin açılması olmuşdur. Sonrakı illərdə bu siyahıya akademik Y.Məmmədəliyevin (1975), H.Cavidin (1981), C. Naxçıvanskinin (1981), C.Məmmədquluzadənin(1987), B.Kəngərlinin (2002) ev muzeyləri də əlavə edilmişdir. Naxçıvanın yetirdiyi tarixi şəxsiyyətlərin şərəfinə yaradılan xatirə muzeyləri içərisində Heydər Əliyev muzeyi mühüm yer tutur. Ulu öndərin həyat və dövlət fəaliyyətini, həmçinin burada baş verən tarixi-siyasi hadisələri dolğun əks etdirməsi baxımından dəyərli olan bu muzey həm də canlı qəhrəmanlıq salnaməsidir. B.Kəngərli və C.Məmmədquluzadənin ev muzeylərinin açılış mərasimində Heydər Əliyevin şəxsən iştirak etməsi (4, s. 134) ümummilli liderin muzeylərə olan diqqət və qayğısının bariz nümunəsidir.

S/Nº	Muzeyin tam adı	Yaradıldığı tarix	Ekspонатların sayı	Yerləşdiyi ərazi
1	Akademik Yusif Məmmədəliyevin Ev-Muzeyi	1971	2010	Ordubad r.
2	Məmməd Səid Ordubadinin Ev-Muzeyi	1972	703	Ordubad r.
3	Cəmşid Naxçıvanskinin Ev-Muzeyi	1981	3270	Naxçıvan ş.
4	Nəhrəm Kənd Cəlil Məmmədquluzadənin Xatirə Muzeyi	1989	1125	Nəhrəm k.
5	Cəlil Məmmədquluzadənin Ev-Muzeyi	1998	1765	Naxçıvan ş.
6	Heydər Əliyev Muzeyi	1999	4491	Naxçıvan ş.
7	Hüseyn Cavidin Ev-Muzeyi	1982	8953	Naxçıvan ş.
8	Xatirə Muzeyi	2000	1869	Naxçıvan ş.
9	Bəhrüz Kəngərli Muzeyi	2002	820	Naxçıvan ş.
10	Şahtaxtinskilər Muzeyi	2010	373	Naxçıvan ş.
11	C. Məmmədquluzadənin Cəlilkənddə Xatirə Muzeyi	2013	651	Şərur r.
12	Məhəmməd Tağı Sidqinin ev muzeyi	2014	236	Ordubad r.

Cədvəl 2. Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəaliyyət göstərən Xatirə muzeyləri

Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov tərəfindən verilən 2010-cu il 9 fevral tarixdə Şahtaxtinskilər muzeyinin, həmçinin 28 iyun 2013-cü il tarixdə “Xalq şairi Məmməd Arazın ev-muzeyinin yaradılması haqqında” Sərəncamlar verilmişdir.

3. Ədəbiyyat və İncəsənət Muzeyləri

Üçüncü qrupa aid olan C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan MR Ədəbiyyat muzeyi 1967-ci ildə fəaliyyətə başlamışdır. Muzey Naxçıvan şəhərini bəzəyən möhtəşəm binalardan birində yerləşib, bu sahədə qazanılan nailiyyətləri və ədəbiyyat xadimlərinin yüksək səviyyədə təbliğ edilməsini həyata keçirir. İncəsənət muzeylərinə 1982-ci ildə yaradılan Naxçıvan Dövlət Rəsm Qalereyasını, 1998-ci ildə cəmi 388 ekspонатla fəaliyyətə başlayan Naxçıvan Dövlət Xalça muzeyini nümunə göstərmək olar. 2010-cu ildən şəhəri bəzəyən indiki yaraşqlı binasına köçürülən muzeyin ekspонатları 10 dəfə

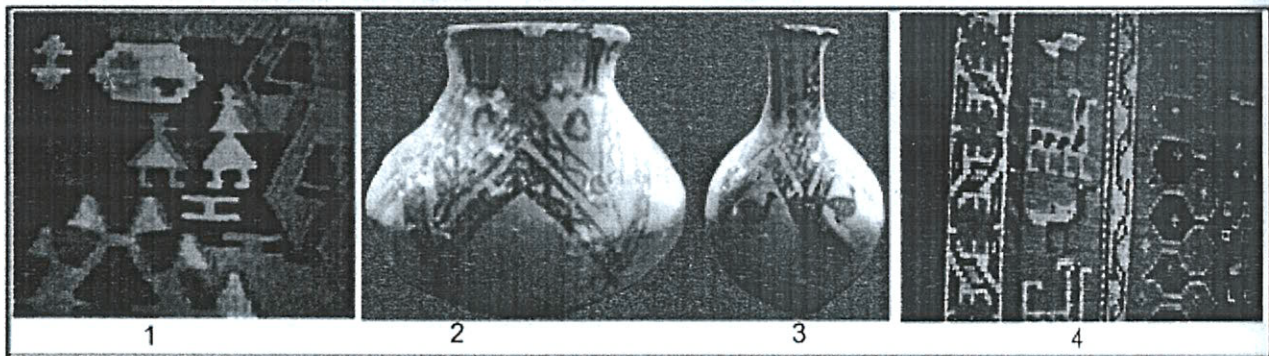
artırılmışdır (3201). Eyni ildə daha bir incəsənət muzeyi- Qədim Musiqi alətlərinin bərpası emalatxana-muzeyi fəaliyyətə başlamışdır.

S/ №	Muzeyin tam adı	Yaradıldığı tarix	Ekspонатların sayı	Yerləşdiyi ərazi
1	C.Məmmədquluzadə adına Naxçıvan MR Ədəbiyyat Muzeyi	25.12.1965	18737	Naxçıvan ş.
2	Naxçıvan Dövlət Rəsm Qalereyası	10.12.1981	240	Naxçıvan ş.
3	Naxçıvan Dövlət Xalça Muzeyi	15.01.1998	3404	Naxçıvan ş.

Cədvəl 3. Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəaliyyət göstərən Ədəbiyyat və İncəsənət muzeyləri

Beləliklə, Naxçıvanın muxtariyyət statusu qazandığı vaxtdan keçən 90 il müddətində 27 muzey rəsmi dövlət qeydiyyatından keçmiş, 2 muzeyin yaradılması haqqında Sərəncam imzalanmışdır (Əlinəcəqala və M.Arazın ev muzeyi). Bu muzeylərə Naxçıvanın elmi tədqiqat müəssisələrinin nəzdində yaradılanları da əlavə edəndə bu rəqəm 35-i keçir. AMEA Naxçıvan Bölməsində yaradılmış Arxeologiya və Etnoqrafiya muzeyi (10.VI.2008), Naxçıvan Dövlət Universitetində fəaliyyət göstərən "Universitet dünyası" muzeyi (1997), Botanika muzeyi (2003), Ernest Hemenquey muzeyi (2003), Məktəb tarixi muzeyi (2007), İdman muzeyi (2007), Təbii sərvətlər muzeyi (2013) (5, s. 138-139) Muxtar Respublikanın maddi mədəniyyət və təbii sərvətlər bazasını zənginləşdirməkdədirlər. Profillərindən asılı olmayaraq yuxarıda adları qeyd edilən muzeylərin hamısı bir müstəvidə birləşir: Naxçıvanın maddi və mənəvi mədəniyyətinin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması. Bu mənada muzeylər eyni zamanda keçmişdən gələcəyə körpü yaradır.

"*Muzeylər bizim keçmişimizi özündə yaşadan və gələcəyə daşıyan yerlərdir*". Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri cənab Vasif Talibovun yuxarıda qeyd etdiyimiz bu fikrinə ən gözəl nümunəni elə muzey ekspонатlarının timsalında göstərmək olar. Gəmiqaya abidələri üzərində həndəsi ornamentlərlə ifadə olunan antropomorf və zoomorf təsvirlərin (Şəkil 2) muzeylərimizdə saxlanılan keramika üzərində və Naxçıvan qrupuna aid olan xalçalar üzərində əks olunması keçmişlə gələcək arasındakı əlaqənin bariz nümunəsidir (Şəkil 3).

Şəkil 3. Culfa (1, 4: CTDM, inv.№122, 127) və Şərur rayon Tarix-Diyarşünaslıq muzeylərinin keçmişdən bu günə körpü yaradan ekspонатları (2-3: ŞTDM, inv.№874, 892).

Bu sahədə aparılan tədqiqatlar düşünməyə əsas verir ki, muzeylərimizdə saxlanılan maddi mədəniyyət nümunələri sadəcə ekspонатlardan ibarət olmayıb, eyni zamanda müxtəlif zamanların qovuşma mərkəzləridir. Burada mühafizə edilən ekspонатlar bəzən hazırlanma texnologiyası, bəzən rəng palitrası, bəzən də ornamentləri ilə tarixin əlaqədarlıq səhifələrindən boylanaraq, real faktları özlərində ehtiva edirlər. Gəmiqayadan keramikaya, oradan da xalçalara köçən ornamentlər isə buranın avtoxton sakinləri olan qədim türk tayfalarının xələflərinə çatdırmaq istədikləri fikirlərin ilk piktoqramlarıdır hansı ki, hər birində bir tarix yatır.

Nəticə

- ❖ Naxçıvanda dövlət muzeylərinin yaradılmasına muxtariyyət statusunun qazanılması ilə eyni ildə start verilmiş və 90 il müddətində 28 muzey yaradılması, daha iki muzeyin yaradılması haqqında Sərəncam verilməsi bu sahədə olan inkişaf dinamikasından yüksələn xətt üzrə getdiyinin bariz nümunələrindəndir.
- ❖ Maddi və mənəvi mədəniyyətimizin qızıl fondu missiyasını özündə ehtiva edən muzeylər milli dəyərlərimizin qorunmasında və təbliğində mühüm əhəmiyyət kəsb edirlər.
- ❖ Naxçıvan muzeylərində saxlanılan minlərlə dəyərli və tarixi əhəmiyyətli eksponatlar keçmişdən gələcəyə körpü yaratmaqla bu yerlərin qədim türk yurdu olduğunu göstərən təkzibedilməz faktlarla zəngin olub öz tədqiqatçılarını gözləyir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Milli Ensiklopediyası. Azərbaycan. Bakı: Azərbaycan Milli Ensiklopediyası, 2007, 883 s.
2. Əliyev V. Naxçıvan. Bakı, XXI-Yeni Nəşrlər Evi, 2002, 320 s.
3. Əfəndiyev R. Azərbaycan sənətkarlığı dünya muzeylərində. Bakı, İşıq nəşriyyatı, 1980.
4. Hacıyev İ., İsmayılov B. Naxçıvan Muxtar Respublikası-90. Naxçıvan, Əcəmi Nəşriyyat Poliqrafiya Birliyi, 2014, 184 s.
5. Hacıyev A. Naxçıvan Dövlət Universitetində muzeylərin təşkil edilməsi və inkişafı. // Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri. İctimai elmlər seriyası, Naxçıvan, 2013, №2 (54), s. 137-141.
6. Kəngərli S. Naxçıvan muzeyləri. Əcəmi, 2000, 52 s.
7. Müseyibli N. "Xalq qəzeti", 6 aprel 2014-cü il.
8. Naxçıvan MR Dövlət Tarix Muzeyi (məlumat-bələdçi), Naxçıvan, 2002, s. 7.
9. Naxçıvan Muxtar Respublikası 80. Tarixi-statistik məcmuə, "Səda", 2004, 212 s.
10. Rəhimov N. Naxçıvanda ilk muzey. // Naxçıvan Muxtar Respublikası-80, Elmi əsərlər (ictimai və humanitar elmlər seriyası), № 12, xüsusi buraxılış, Qeyrət mətbəəsi, Naxçıvan, 2004, s. 61-64.
11. Rəhimov N. Balabəy Əlibəyovun Naxçıvan muzeyi. // Naxçıvan bu gün: islahat və perspektivlər (5-6 oktyabr 2007-ci ildə keçirilmiş beynəlxalq simpoziumun materialları), Bakı, Nurlan, 2008, 548 s.
9. Yüceer İ. Ahlatla yansıyan inanç motifləri. // I Uluslararası Ahlat-Avrasiya Kültür və Sanat Sempozyumu. 23-25 Ağustos, Ahlat-Bitlis, 2012, s. 328-339.
13. www.E-qanun.az